

jednoznačno pomerilo na činjenicu informacije kao osnovne realnosti komunikacije. Najznačajniju činjenicu »informacije« bitno je krenulo napred, naročito tada kada se javila potreba analize jezičkih tekstova. Ova potreba bila je motivisana zahtevima kibernetike, strojnog prevoda i obrade bibliografskih informacija, a na drugoj strani razvojem analize književnog teksta i širem razradom stilističke analize jezičkog teksta uopšte. Pored lingvistike nastala je nova, više ili manje nezavisna disciplina, teorija teksta (okolnost što se »hipersintaksička« teorija, odnosno teorija teksta tesno vezuje za lingvistiku, nije zbog njegovog redukcionog poimanja za pitanje relevantna).

To što govornu komunikaciju proučavaju dve »nezavisne« discipline, lingvistika i teorija teksta, izgleda kao zakasnelo odobravanje sosirovske dihotomije langue ~ parole. Upravo u ovoj dvojnosti, »nespojenosti« lingvistike i teorije teksta (hipersintaksičke teorije tu nisu od većeg značaja), vidimo pak nastavak nedoslednosti od koje je od početka bolovala sosirovska dihotomija. Ovu nedoslednost vidimo kako na strani teorije teksta, tako i – više čak – na strani lingvistike. Više zbog toga što se lingvistika u ovoj oblasti smatra za osnovnu, nadređenu disciplinu, pri čemu je okrenut poredak stvari u smislu hijerarhije celina ~ deo.

U našem uvodnom zamahu zanima nas upravo ovaj okrenuti poredak. Da bi ovaj zamah bio odgovarajuće konkretan, treba sići sa ravni najopštijih pojmova, kakvi su govor i jezik, u ravan »faktičkih« pojmova. Za govor kao zbir jezičkih informacija (iskaza, tekstova) ovakav faktički pojam je »tekst« (u širem smislu, sadrži dakle i usmene iskaze). Njegova teorija, teorija teksta, recentno se konstituisala, zbog toga što je jezička ravan u njemu ne predstavlja celu njegovu problematiku; što, dakle, pored jezičke ravni postoji i »vlastita«, tekstovna problematika koja se ne može izvesti iz jezičkih datosti.

Treba podsetiti na to da smo u međuvremenu četeći prešli na drukčije značenje termina »jezik« i »jezička ravan«, pod ovom ravni jednostavno počinjemo da shvatamo »niži« nivo izgradnje teksta, pri čemu ova izgradnja ima i svoj vlastiti, tekstovni, »viši« nivo. Situacija u pojmovima izgleda nam, dakle, ovako:

(jezička ravan)

tekst
(tekstovna ravan)

Ovu situaciju bolje je izraziti inkluzivnim odnosom:

Tekst je u suštini metonimijski istovetan s tekstovnom ravni. Ako pak tekst uzimamo pregnantno, mora da bude u određenom smislu istovetan i s jezičkom ravni. Uloga naše rasprave jeste da posebno upozori na ove relacije.

I u jezičkoj ravni treba preći s opšteg pojma »jezik« na »faktički« pojam »rečenica«. Jezička ravan teksta, to je skup njegovih rečenica (hipersintaksičke teorije teksta pistovećivale su tekst s ovim skupom, što je nedozvoljiva redukcija, koja se očituje u eliminaciji više ravni njegove izgradnje. To što rečenica reprezentuje, u stvari, sve niže jezičke entitete, dobro je primetila njena generativna koncepcija, koja definiše jezik kao generiranje skupa mogućih rečenica, pri čemu sadržina ovog generiranja nisu samo sintaksička pravila, jer ono sadrži i morfološke, leksičke i fonološke kategorije. Samo što ova koncepcija predstavlja problematiku u strogoj operacionističkoj redukciji.

Ako rečenica treba da bude sastojak teksta, mora s njim da ima intenzivne, intimne odnose. Pojam međurečeničke koherencije »hipersintaksičkih teorija« nije bio dovoljan za objašnjenje ovih odnosa. Radi se, naime, o takvom shvatanju stvari u kojem rečenica ponajpre nastupa kao elementarna jedinica teksta i tek onda kao sintetizujuća jedinica jezičke ravni. Rečenica je, dakle, jedinica s dvojnim odnosima, unutarrečeničkim i nadrečeničkim (pri čemu pod ovim drugim ne shvatamo samo jednostavni kontinuitet rečenica, već puno njihovo učešće u realizaciji one komunikacione totalnosti koju stvara tekst ili celina).

Naše izlaganje počemo težom da unutarrečenički nadrečenički odnosi ne mogu biti dispartni, kao što smatraju dosadašnje koncepcije. Rečenica nije konačna činjenica u realizaciji komunikacije. Ova činjenica je tekst. Rečenica mora strukturalno i funkcionalno ići ka njemu – pri čemu – na drugoj strani – ova orijentacija mora biti nekako bazirana u samoj konstrukciji rečenice.

Znamo da ova dvojna orijentacija rečenice – ka tekstu i ka jeziku – u strukturalnom objašnjenju dobila je dihotomijsku interpretaciju u pojmovima »rečenica« i »iskaz«. Uprkos tvrdnji o nedispartnosti ovih pojmova u odgovarajućim koncepcijama, po nama, u teoriji »rečenice« nedostaju potrebne tekstovne relacije i obratno, u teoriji »iskaza« (ako takva teorija kao sistem uopšte postoji) veze s unutrašnjom konstrukcijom rečenice. Kao posledica ove diskrepance nedostaje uverljivo objašnjenje kao iz jezičkog događanja u rečenici nastaje činjenica teksta, odnosno – posle naše teorijske korekture – kako iz činjenice teksta nastaje jezičko događanje.

Pitanje je aktuelno, literaturo a predmetu raste kao lavina, no čini se da je urgentnije u pogledu teorije teksta. Lingvistika je do sada stigla – u tzv. hipersintaksi – samo do »suterena« teksta i do njegove linearne predstave. Plod ove unifikacione predstave o tekstu kao lingvističkoj činjenici, između ostalog, jeste i pojam »semantike teksta«. S ovim u vezi zaboravlja se da je semantika stvar koja, ne informacije. U informaciji se semantika leksičkih jedinica metamorfozira u to što se javlja kao »smisao«, »sadržaj«, »tema«, a to je u poređenju sa semantikom kvalitativno nov fenomen. Upravo ovu, najznačajniju operaciju u izgradnji teksta, lingvističke koncepcije teksta ostavlja po strani.

Izlaz iz diskrepance između dosadašnjeg, tekstovno-teorijskog i lingvističkog gledišta ne može biti ni u čemu drugom do u trivijalnom principu dijalektičkog odnosa celine i dela. Rečenica je evidentni deo teksta. Uz to, protiv jednostavnih teza »celovitih« koncepcija, po kojima kvalitet celine nema ništa zajedničko s kvalitetom njenih delova, dijalektički treba primetiti da kvalitet delova – mada je u rezultatu »prekriven« kvalitetom celine – nije za ovaj poslednji bez značaja. Delovi i elementi, najzad, u celinu ulaze na osnovu svoje sposobnosti da je konstituišu, dakle na osnovu svog doprinosa njoj.

Rečenica ne bi mogla da ulazi u celinu kad u sebi ne bi imala nešto od njenog budućeg kvaliteta. U ovom pogledu je ona i nasuprot vlastitim elementima – morfo-leksičkim jednicama i njihovim odnosima – nešto kvalitativno drugo. Upravo rečenica je onaj nivo u jezičkoj ravni na kojem se odigrava promena jezičkog kvaliteta u kvalitet teksta, odnosno – opet s onom rektifikacijom – na kojem kvalitet teksta ulazi u kvalitet jezika. Dolazimo, dakle, do zaključka da je rečenica onaj nivo u izgradnji teksta gde jezička ravan preraste u komunikacionu i stiče zakonitosti teksta i – u stvari – gde komunikacija i njene zakonitosti ulaze u ravan jezika.

Između zakonitosti teksta i zakonitosti jezika ne može postojati hijatus. Jezički aspekt rečenice zakonito mora da proizilazi iz tekstovnog aspekta. Suštinu rečenice možemo definisati samo ako u dovoljnoj meri uzimamo u obzir njenu funkcionalnu i strukturalnu učlanjenost u tekst. Rečenica u svojoj konstrukciji nije dirigovana odozdo, iz ravni jezika, već pre svega odozgo, iz ravni teksta. Rečenica je izoglosa zakonitosti jezika i zakonitosti teksta. Obe su izraz zakonitosti govora. Iz razloga hijerarhijske prevage celine nad delovima, zakonitost teksta ima okvirni, rukovodeći karakter. Tekstovnu i jezičku stranu rečenice onda nije moguće relativistički izjednačavati. Rečenica je suštinski jedinica teksta, koja pri tome unutrašnje ima svoj jezički kvalitet. Ona je aparaturna pomoću koje se kvalitet teksta realizuje u jezičkom kvalitetu. Predstavlja primarni tekstovni fenomen, njene jezičke dimenzije je pomoćna, realizaciona. Postoji i funkcioniše zahvaljujući svojoj tekstovnoj dimenziji, koja ima cilj, jezički aspekt je samo njeno sredstvo. Teorija rečenice mora da bude sastavni deo teorije teksta.

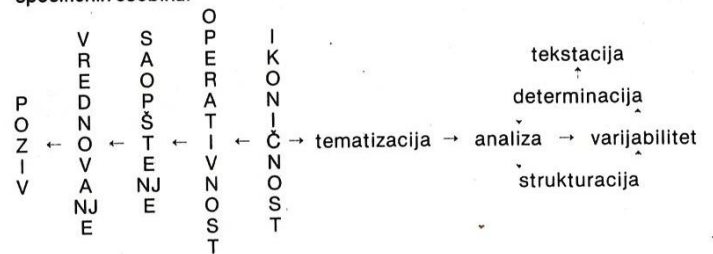
Nasuprot relativističkim predstavama da analizu celine možemo početi od bilo kojeg njenog kraja – odozgo – od samog teksta – ili odozdo – od njegovih delova – kao meritorni treba smatrati samo postupak odozgo. Pošto je rečenica u dijapazonu između ravni njegovih najnižih organskih jedinica (organskih, tj. onih koje imaju formu i značenje (siturana negde u sredini, nije moguće njenu analizu početi ni od nje same, ni od njenih morfoloških sastojaka. Rečenicu treba izvoditi iz celine koje je tekst. Najopštnije ovde možemo postaviti tvrdnju da lingvistika mora da polazi od teorije teksta.

Naravno, ova »jaka« tvrdnja boluje od suštinske »slabe« strane. Lingvistika kao stara, iskusna, teorijski i metodološki razvijena nauka, na ovu tvrdnju u »početničke« teorije teksta može da gleda samo sa strpljivim osmehom. Teorija teksta ima dosta posla s preciziranjem vlastitih, brojčano skromnih pojmova, a ne da daje neke lekcije. Na odgovarajući način onda skromna mora da bude i naša rasprava, koja želi da bude njen tumač.

U pitanju mogućnosti teorija teksta da kaže nešto i – problematici rečenice, treba pomenuti da osim same, nešto u ovoj stvari uradila i i stilistika, koja je o određenom smislu disciplinarni komplement teorija teksta. I između ove dve discipline je odnos dat u poziciji »uopšte« ~ »više ili manje«. To je odnos opšteg i specifičnog. Teorija teksta proučava opšte osobine skupa svih jezičkih tekstova (teksta »uopšte«) stilistika proučava specifične vrste tekstova i njihove osobine prema kvalitetu i meri njihove diferencijacije. Zbog toga što »specifično« u tekstu raste u tekstotvornom procesu postepeno, izborom određenih alternativa, prelaz od opšteg do specifičnog je neispredikan.

Zbog toga se stilistika oduvek interesovala ne samo za specifične, već i za opšte osobine teksta. Dakle, stilistika je već istakla prve pojmove pojmove teorije teksta, kao što su tema, sadržina: uvod ~ jezgro ~ zaključak: invencija ~ dispozicija ~ stilizacija i sl. Upravo, stilistika je odavno znala da tekst ne nastaje spajanjem rečenica (a rečenica spajanjem reči), već da tekstotvorni proces uvek polazi od nekog opšteg misaonog jezgra, od »teme«, koja je »program« teksta. U njoj analizi, se traže pojedine misli (»proces invencije«). Tekst se onda rađa iz njihovog kompozicionog uređivanja i uvrštavanja (»proces dispozicije«) i iz njihove »stilizacije« u rečenice. Tradicionalna stilistika poznavala je ovako nešto bitno o funkcionalnoj povezanosti rečenice i teksta.

Istina, stilistika je najpre morala sama da pređe iz faze intuitivnih saznanja u preciziranu formu svojih pojmova i njihovu sistemsku integraciju. Najpre je bilo potrebno objasniti prirodu »osobine«, izbor koji tekstu daje određeni specifični karakter (»stil«). Tek dosledno komunikaciono gledište omogućilo joj je da ove osobine identifikuje kao parcijalne funkcionalne aspekte teksta – kategorija izraza. Sistem ovih kategorija, na čelu s osnovnim komunikacionim aspektima teksta, operativnošću i ikoničnošću, sastojao se iz daljih tekstotvornih operacija, kao što su tematizacija (omeđivanje teme), analiza, strukturalizacija (kompozicija, odnosno »dispozicija«, determinacija (»stilizacija« rečenice) i tekstacija. Zbir ovih operacija predstavlja tekstotvorni model koji demonstrira strukturu teksta u jedinstvu njegovih opštih i specifičnih osobina.

U ovom modelu značajan je rekurzivni ciklus analiza → strukturalizacija → varijabilitet (informativna vrednost izražanih činjenica) → determinacija (→ tekstacija) → analiza koja na izlazu tekstacije daje pojedine rečenice (u njima tekste postepeno raste), pri čemu se drugom granom vraća na nivo analize teme, da »potraži« ili »izabere« dalje misli ili činjenice za tekst koji se nastavlja. Nivo »rečenice« u ovom modelu, u kategorijama determinacije i tekstacije, uvršten je u strukturu teksta. To, pak, ne znači da su osobine rečenice u poređenju s osobinama teksta čisto specifične (»jezičke«). Rečenica ne počinje da se stvara »tek« na nivou determinacije i tekstacije, ona »preuzima« rezultat svih prethodnih tekstovnih operacija i daje mu »jezičku

formu«. Ovaj »rezultat« i operacije koje su ga stvorile jesu, doduše, u određenom smislu misaoni, odnosno psihološki entiteti, i njihovo svrstavanje u tekstovorni model moglo bi se shvatiti kao obnova psihologizma, od kojeg je upravo strukturalizam želio pobeći, naglašavanjem formalno-strukturalnog aspekta jezika. No, današnja semiotika nas uči da proces semioze (izražavanja i komunikacije) nije moguće objasniti bez operacija koje prethode neposrednoj glasovnoj manifestaciji gotovog teksta. Ove operacije treba onda smatrati za legitimne semiotičke kategorije. Između ostalog i zbog toga što i kada su u svom početku latentne, na kraju se u tekstu uvek ovako ili onako manifestuju. Predstavljaju, dakle, punopravni, objektivni sastavni deo teksta, njegove strukture i funkcije.

Tu je još osnovno pitanje šta rečenice »preuzima« iz prethodnih operacija kao rezultat koji podvrgava svojoj jezičkoj obradi.

Odgovor na ovo pitanje daju izražajne kategorije tematizacije i analize. Analiza teme daje pojedine »misli«, odnosno »činjenice«. Ovo staro saznanje stilistike treba, pak, sistemski precizirati. Radi se, naime, o tome da odnos između »činjenice«, koja je rezultat analize, i »teme«, nije jednostavno nešto kao odnos celine i dela, dakle logički odnos. Tu je, pre svega – na ovom planu – semiotički odnos. Tema određenu oblast stvarnosti predstavlja kao neodređenu, »nesaznanu« pojavu, a uloga komunikata je da dođe do njenog poznavanja. Tradicionalne tvrdnje da su tekst i jezik sredstvo »izražavanja« misli, u određenoj meri su simplifikatorske. Mišljenje i saznanje su sama suština izražavanja. Izražavanje je »formulisano« mišljenje, odnosno saznanje.

»Činjenice«, koje su proizvod analize, u odnosu na temu imaju funkciju njenog poznavanja. Između teme i činjenice iz nje izvedene je odnos »onoga što je nepoznato, a treba da bude saznanje« i »njegovog poznavanja«. Analogno sa situacijom u rečenici, moglo bi se govoriti o subjektu i predikatu: tema kao subjekt, činjenica njen zbirni predikat. Ako, pak, rečenicu želimo objasniti iz teksta, nećemo postupati suprotno i tekst objašnjavati rečenicom. Bolje će ovde poslužiti teorija informacije, koja svaku komunikaciju objašnjava kao prenošenje informacija, a ove opet kao izbor jedne od entropijskih alternativa određenog sistema, pri čemu se pomoću njih odstranjuje neodređenost u situaciji sistema, data njegovom entropijom.

Sistem o kojem se radi, koji je »u situaciji neodređenosti«, u našem slučaju je tema, odnosno stvarost koju ona podrazumeva. Iz nje izvedene činjenice su parcijalne informacije koje onu neodređenost odstranjuju. Za informaciju se u kibernetici upotrebljava i pojam događaj: informacija je »događaj« u okviru određenog sistema. Zbog toga što je pojam događaja u semiotičkoj, pre svega literarnoj oblasti, u teoriji epike i drame, uporebljavan u sasvim specifičnom smislu, umesto njega opredelićemo se za pojam »činjenice«. »Činjenica« je informacioni »događaj« u sistemu koji zovemo »tema«.

Tačnosti radi, treba reći da činjenica ne mora direktno izlaziti iz teme, no pri obimnijoj temi prethodi joj njeno deljenje na parcijalne teme (teme delova teksta, poglavlja, pasusa) – te su u odnosu na temu u relaciji sistem informacija – a tek iz njih se onda izvode činjenice kao elementarne jedinice teme. To, pak, na suštini izlaganja ništa ne menja.

U ovim relacijama, dakle, pojam činjenice nema obično značenje. Postaje specifični član informacionog sistema tema činjenica. Postaje semiotički pojam. Pošto tema, u stvari, predstavlja »zamišljen tekst«, činjenica je ona tražena spojnika koja posreduje između teksta i rečenice, između »govora« i »jezika«. Činjenica kao informacija dobijena iz teme ulazi u rečenicu da se tako jezički realizuje. Zahvaljujući upravo činjenici, rečenica postaje izoglosa teksta i jezičke ravni, resp. – bolje – jezička ravan postaje sastavni deo teksta.

Pitanje dodira teksta i rečenice time je rešeno samo okvirno, ne u njegovoj suštini. Treba ga formulisati diferenciranije i zapitati se kako se činjenica realizuje u jezičkoj strukturi rečenice. U igru onda ulaze sintaksičke i morfo-leksičke kategorije, a s njima i ceo niz sintaksičkih teorija, zasnovanih na rečeničnim članovima, rečeničnim tipovima, na vrstama reči i njihovom intencionalnom ili valentnom aspektu, na propoziciono-argumentacionom raščlanjavanju rečenice i sl.

Situacija nam, pak, ne izgleda teorijski tako beznadežna kao što se obično relativistički prikazuje. Izlaz vidimo – barem radno, u smislu naše hipoteze – upravo u okretanju postupka: nećemo ići odozdo, od reči, već od činjenice koja je za nas već nešto relativno poznato.

Za sada je iz izlaganja, između ostalog, poznato da se saznanje, koje tekst prezentira, realizuje na dva nivoa analize: u makroanalizi teme na činjenice i u makroanalizi činjenice na mikrosastojke. Ova mikroanaliza ne može da bude ništa drugo do akcija koja ima informacioni karakter. Činjenica je nešto što se »dešava« ili što, u širem smislu, na određeni način »postoji«. To što se dešava ili postoji, pretpostavlja određeni sistem. Činjenica nam se onda prirodno raščlanjuje na okvirni sistem u »kojem« se nešto odigrava, o »kojem« nešto konstatujemo (»o kojem govorimo«, prema tradicionalnoj formulaciji) i na to »što« se dešava, »što« konstatujemo. To je poznata, prastara subjekatsko-predikatska struktura, sada pak prevrednovana i precizirana i perspektivi informacije: subjekt kao sistem u kojem se nešto dešava (»o kojem govorimo«), predikat kao informacija, data u izboru iz entropijskih alternativa subjekta kao sistema (zbog preopterećenosti pojmova subjekta i predikata savremenim polemikama u sintaksi, kao i zbog njihovog logičnog porekla, u jednoj drugoj našoj raspravi smo umesto njih izabrali pojmove »faktor« i »faktum«, i to kao organske derivate iz nadređenog pojma »činjenica«).

Teza u subjekatsko-predikatskoj strukturi rečenice ne želi da bude negacija tradicionalne, rečeničko-članske koncepcije sintakse, koja je zbog funkcionalne neobjašnjivosti rečeničnih članova i nedoslednosti u njihovom razgraničavanju nesvrshodna. Subjekt i predikat nisu tradicionalni rečenični članovi, oni su funkcije informacionog poretka. Priroda informacije pretpostavlja neizostavno binarnu strukturu: sistem i informacija kao izbor iz njegovih alternativa. Rečenicu, sa stanovišta teorije informacije, shvatamo kao binarnu jedinicu. Bolike koji se ovom principu opiru (tzv. jednodelne rečenice i različiti komplikovani sintaksički oblici, kao što su tzv. polurečenične rekcije, infinitivne rekcije, nominalizacije, složene rečenice) treba objašnjavati kao derivate ove osnovne forme rečenice.

Neizbežnost subjekta u rečenici kao sistema za izbor predikata, kao informacije o njemu i dalje nadređenost subjekta u odnosu na predikat, po nama, još ne daje pravo intencionalnim i valentnim teorijama rečenice koje ovu hijerarhiju okreću. S tim u vezi je i koncepcija padeža i njihove hijerarhije. Nominativ, kao padež koji izražava poziciju subjekta, tj. poziciju »sistema« kao nezavisne, »prvobitne«, polazišne instance, nad ostalim padežima stoji kao »nepadež« i ne možemo ga stavljati pored njih. Protiv ovakve informacione koncepcije rečenice, koja pretpostavlja njenu binarnu strukturu, može se progovoriti upravo iz ravni informacije. Mislimo na činjenicu tzv. aktuelnog rečeničnog raščlanjavanja na »ishodište« i »jezgro« iskaza (prema koncepciji češkog lingviste Vilema Matesijusa), koje signalizira tzv. aktuelnu informaciju u rečenici i koja se, kao što znamo, po pravilu razilazi sa subjekatsko-predikatskom strukturom. U rečenici »Došla nam je neočekivana poseta« – subjekt »neočekivana poseta« nije sistem za informaciju, već sama informacija (»jezgro iskaza«).

Ovaj prigovor nam daje priliku da naše izlaganje dopunimo daljim bitnim aspektom rečenice. Tzv. aktuelno raščlanjavanje rečenice na »ishodište« i »jezgro« iskaza predstavlja informaciju nadgradnje. U rečenici se odigrava dvojaka informaciona akcija: sonovna (»strukturna«, »sistemaska«, »redundantna«, »nekorisna«) informacija i informacija »primenjena« (»aktuelna«). Prva govori o »morfologiji« realiteta, o tome kad je stvarnost strukturno izgrađena (pomoću kategorija stvari, akcije, objekta, okolnosti, osobina), druga, kao stvar nadgradnje, precizira šta je u aktuelnoj situaciji, sa stanovišta naših momentalnih znanja, za nas poznato, »ishodište«, a šta novo, »jezgre«. Naravno, za nas je značajna ova druga informacija, aktuelna. No, da bismo je mogli predstaviti na »morfologiji realiteta (u mnogim jezicima to radimo redom reči i akcentom), najpre moramo ovu »morfologiju« izraziti. A to radimo upravo subjekatsko-predikatskom strukturom, kao i odgovarajućim, podređenim strukturama. U rečenici »Petru je došla sestra« važi, prema aktuelnoj informaciji, sačinjenoj u reči »sestra« istovremeno – neka je i trivijalna – i informacija da je »sestra« sistem u kojem je nastao događaj »došla« (kao jedan od mogućih događaja, takvih kao npr. »otišla«, »imala havariju«, »umrla« i sl.). Ova »strukturna« informacija je neizbežna osnova rečenice i ima svoju specifičnost.

Slično kao što u tekstu prelaz od teme ka činjenici nije bio direktan, već ide kroz posredničke nivoe, ista je situacija i u rečenici. Od predikata do određenog glagola put vodi kroz »sistem akcije«, u kojem se postepeno razgraničavaju »sistem okolnosti« i »sistem objekta«, i tek s njih se prelazi na odgovarajuće vrste reči i leksičke jedinice. To su posrednički sintaksički nivoi (koje je dobro izrazila generativna koncepcija rečenice). I na ovom nivou, odnosno nivoima, važi binarni princip informacije, no ne radi se o neakvima samostalnim informacijama, već o diferenciranju osnovne, subjekatsko-predikatske informacione strukture.

Relacija između teksta i rečenice ne iscrpljuje se samo time što činjenica kao analitički proizvod teme ulazi u semantiku morfo-leksičkih jedinica rečenice i njihovih odnosa. Ova povezanost je još čvršća i izražava se u neposrednoj ili posrednoj istovetnosti time i skupa subjekata rečenica koje tekst sadrži. Navešćemo jedan primer iz književnosti. U slovačkoj pripovetki »Kad čika iz Hoholjova umre« (»Kad bačik z Chocholeova umrie«) priča autor, Martin Kukučín, o Adušu iz Domanjca. Kao subjekt rečenica koje sačinjavaju ovu pripovetku nastupa očito ponajpre ključni lik pripovetke, a onda svi likovi i stvari s kojima Aduš postepeno dolazi u dodir. Ovi subjekti sačinjavaju obim teme, tj. onoga »o čemu« se u pripovetki govori. Predikati rečenica su, nasuprot tome, zbir toga »što« se o subjektima govori. Zbir predikata daje, dakle, »sadržinu« pripovetke, tzv. »temu«. Ovako se tekst informaciono polarizira i nastaje osnovni informacioni odnos teme i sadržine (»reme«), koji se prostire popreko tekstovne i jezičke ravni. To samo pokazuje da tekstovno i rečenično događanje sačinjava celovit proces, i potvrđuje potrebu objašnjavanja rečenice kao semiotičke, tj. tekstovne jedinice.

Time se stvara i preduslov za celovitu analizu književnog dela, celovitu u smislu jedinstva tematske i jezičke ravni. Tek na ovoj univerzalnoj podlozi možemo početi da mislimo o specifičnom karakteru teksta koji nastaje u književnom delu. A ova problematika je spojena s pojmom stila.

Prevod sa slovačkog
Mihailo Harpanj

Napomene:

1 MIKO, F.: Program ako predurčenie textu a ako jeho tvorba. Estetika, 16, 1979, br. 2, str. 85-103.

2 Ibidem.

3 Ibidem.

4 MIKO, F.: Hodnoty a literárny proces. Bratislava, Tatran 1982.